

МУЗИЧНИЙ ФЕСТИВАЛЬ ЯК ФОРМА КУЛЬТУРОТВОРЧОЇ ПРАКТИКИ

Бермес Ірина Лаврентіївна,

доктор мистецтвознавства, професор,
завідувачка кафедри вокально-хорового, хореографічного та образотворчого мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
ORCID ID: 0000-0001-5752-9878

У період незалежності культурна політика як консолідуючий механізм українського суспільства набула нового статусу. На державному рівні культура позиціонується як система цінностей і соціальних кодів, які інтегрують суспільство, як ресурс розвитку спільноти, важливий чинник гармонійного розвитку особистості. Відповідно до вимог часу, здійснюється пошук ціннісно-сміслових орієнтирів культури, які ведуть до реалізації нових форм культурного життя, зокрема музичного. Це музичні фестивалі.

У статті підкреслено, що в сучасних умовах музичні фестивалі є однією з найбільш поширених форм культуротворення як різновиду духовного засвоєння дійсності, де співіснують традиції та новації, а творча діяльність виконавських колективів засвідчує їхню повноправну участь у культурному діалозі.

Наголошується, що активізація фестивального руху в період незалежності України зумовлена тим, що ця форма художньої практики якнайкраще виявляє здобутки музичного мистецтва. Саме проведення музичних фестивалів різного рівня (регіонального, усеукраїнського, міжнародного) сприяє творчій взаємодії між композиторами та виконавцями, інтеграції національних і субкультур у єдиний художній процес. Акцентується на суттєвому впливі музичних фестивалів на розвиток національного та світового музичного ринку, репрезентацію широкого кола композиторських творів, формування запиту та пропозиції на ті чи ті художні проекти.

Розглядаються особливості сучасних музичних фестивалів відповідно до соціокультурних обставин і запитів слухачької аудиторії. Підтверджено, що музичний фестивальний рух сприяє залученню до єдиного культурного простору нових форм, жанрів і видів музичного мистецтва. Показано, що його завданням є піднесення культурного рівня української громадськості, підтримка творчих колективів.

Ключові слова: музичний фестиваль, фестивальный проект, культуротворчість, культурний діалог, комунікація.

Bermes Iryna. Musical festival as form of cultural creation

During the period of independence cultural policy as a consolidating mechanism of Ukrainian society acquired a new status. At the state level culture is positioned as a system of values and social codes that integrate society as a resource for community development, and an important factor in the harmonious development of individuals. Meeting the demands of the time involves searching for cultural values and meanings that lead to the realization of new forms of cultural life including music. These are music festivals.

The article emphasizes that in modern conditions, music festivals are one of the most widespread forms of cultural creation as a variety of spiritual assimilation of reality, where traditions and innovations coexist, and the creative activities of performing groups confirm their full participation in cultural dialogue.

The article emphasises that the activation of the festival movement in the period of Ukraine's independence is due to the fact that this form of artistic practice best reveals the achievements of music. The organization of music festivals of different levels (regional, national, international) promotes creative interaction between composers and performers, the integration of national cultures and subcultures into a single artistic process. The significant impact of music festivals on the development of the national and global music market, the representation of a wide range of composer's works, and the formation of demand and proposals for various artistic projects is accentuated.

The article examines the features of contemporary music festivals in accordance with sociocultural circumstances and the demands of the audience. It is confirmed that the music festival movement contributes to the integration of new forms, genres, and types of music art into a unified cultural space. It is shown that its task is to raise the cultural level of Ukrainian citizenship and support creative groups.

Key words: music festival, festival project, cultural creation, rcultural dialogue, communication.

Вступ. На порубіжжі XX–XXI ст. складається нова художня картина світу, породжена складними процесами глобалізації, розвитком постіндустріальної моделі соціуму, потужним розвитком систем усесвітньої комунікації (мережі «Інтернет»), іншими чинниками. Усе це впливає на світогляд людини, характер її взаємодії із суспільством, духовно-творче самовираження в царині музичного мистецтва. У сучасному світі постійно виникають нові форми культуротворчості, які вельми часто співіснують із традиційними, вносячи в музичний простір «світоглядні моделі» (за О. Заверухою) композиторської творчості.

Проведення музичних фестивалів у період незалежності української держави стало однією з найбільш важливих форм комунікації між людьми. Фестиваль упевнено ввійшов у художнє життя, виявив нові форми цього музичного дійства, актуалізував сучасні механізми взаємодії з органами управління культури, засобами масової інформації. Можна також спостерігати процес формування більш вимогливої фестивальної аудиторії, до складу якої входять слухачі з високими запитамі.

Актуальність статті продиктована активним поширенням і зростанням значущості музичних фестивалів

як невід'ємної частини національного художнього процесу, що сприяє інтеграції української музичної культури в європейський культурний простір.

Матеріали та метод. Фестиваль як форма культури і духовного життя суспільства є предметом уваги науковців у царині філософії культури та мистецтва (Ю. Афанасьєв, В. Бітаєв, О. Воєводін, Т. Гуменюк, С. Кримський, В. Личковах, С. Уланова), комунікації у сфері музичної культури, зокрема й музичних фестивалів (О. Берегова, Ю. Пучко-Колесник, О. Семашко), організації фестів (І. Бермес, К. Давидовський), розвитку фестивального руху (С. Зуєв, М. Швед).

Музичні фестивалі як творчі акції розкриваються у студіях і рецензіях музикознавців (А. Афоніна, Ю. Бентя, І. Бермес, О. Галузевська, О. Дьячкова, М. Загайкевич, С. Зуєв, Н. Костюк, А. Луніна, Л. Пархоменко, В. Редя, О. Рощенко, І. Сікорська, Г. Степанченко, Б. Сюта, Ю. Чекан, М. Черкашина-Губаренко, Л. Шаповалова, М. Швед, Р. Юсипей та інші).

Особливості сучасного фестивального процесу в українському музичному просторі розкриваються в дослідженнях Ю. Гожик, О. Дьячкової, М. Загайкевич, О. Зінкевич, О. Кавунник, Л. Кияновської, М. Копиці, В. Кузик, Л. Мельник, О. Рощенко й інших.

Методологічну основу статті становлять: системний метод – для комплексного дослідження музичного фестивалю як масштабного заходу, форми презентації та популяризації музичного продукту; культурологічний – для виявлення культуротворчого потенціалу музичних фестів як складного соціокультурного явища.

Результати. Музичний фестиваль – самобутнє соціокультурне явище, специфічна форма культурної комунікації між композиторами, виконавцями та слухачами. Він є реальною основою для ефективної комунікації – обміну творчим, соціальним і духовним досвідом, створення нових музичних опусів, досягнення результатів особистісного та колективного становлення. Умови організації комунікації передбачають наявність визначеного рівня грамотності комунікантів, вільного часу, орієнтації слухачів на інформаційний продукт. Розвитку плідної культурної комунікації учасників музичних фестивалів сприяють також забезпечення сприятливого музично-комунікативного середовища та вміле художньо-творче керування фестивальним дійством.

Фестивальний рух в Україні з року в рік активно входить до національного культурного простору, розгортаючи чимало цікавих музичних заходів, інтерес до яких щороку зростає. Музичний фестивальний рух сприймається як культурний феномен у просторі сучасності. Фестивальні проекти дають можливість пізнавати й оцінювати з позицій прикладного знання динаміку сучасного виконавського та творчого процесів, їх змістове наповнення, коло учасників тощо. Широке розповсюдження фестивальних акцій різного рівня – одна з важливих складових частин процесу глобалізації, розширення творчої міжкультурної комунікації.

Український фестивальний рух зумовлюється соціокультурними процесами. Наприкінці 1990-х рр. це проявилось у формуванні двох різновидів фестивалів, які

відображають прикмети діалогу культур: 1) фестиваль, який базується на рівноправній взаємодії учасників, що представляють національні традиції різних субетносів; 2) фестиваль, який ґрунтується на органічному злитті та синтезі різних стилів і жанрів музичного мистецтва. На сучасному етапі проведення музичних фестивалів має велике значення для збереження єдиного культурного простору України, адже інтенсивність гастрольної практики провідних українських колективів під час російської війни значно знизилася.

Розгляд фестивалю як організаційно-художньої форми функціонування музичного мистецтва – велими складне завдання. Ця сфера художньої діяльності є предметом поодиноких публікацій у періодиці, оглядів фестивальних подій в електронних засобах масової інформації, проте вона залишається на маргінесі інтересів фахівців у різних царинах знань (музикознавців, культурологів, менеджерів, маркетологів).

Фестивальний рух в українському культурному просторі в 1990-х рр. стрімко употужнювався і тепер більшість усіх подій музичного життя відбувається саме в рамках фестивалів, які проводяться впродовж календарного року. Маючи на меті популяризацію тих або інших мистецьких проєктів серед широкої слухацької аудиторії, фестивалі формують новий регламент культурного життя, новітню модель популяризації музичного «продукту» та задоволення культурних потреб. Музичні фестивалі створили своєрідну альтернативу концертним сезонам, «фестивальне коло» і стали однією з головних ознак сучасного культурного обшару України. За три десятиліття музичний фестивальний рух набув широкої популярності й охопив чимало українських міст і навіть сіл (прикладом є Різдвяний фестиваль у с. Стрілки, «Захід Фест» у с. Родатичі, Woodstock у с. Заверещиця, «Франкофест» у с. Нагевичі на Львівщині, «ШЕ.FEST» у с. Моринці на Черкащині, міжнародний фестиваль етнічної музики та ленд-арту в с. Шешори на Івано-Франківщині тощо).

«Сьогодні фести – це не тільки форма організації музичного життя, яскраві культурні події, це й потужний інструмент для поширення різних видів виконавського мистецтва, які сприяють піднесенню національної музичної культури» [2, с. 150].

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови», «Новому тлумачному словнику української мови» (укладачі В. Яременко, О. Сліпушко) так визначається поняття фестиваль: «масове свято, на якому демонструють досягнення певного виду мистецтва; показ, огляд досягнень якого-небудь виду мистецтва» [3, с. 1319]. Фестиваль (франц. *festival* – свято, від лат. *festivus* – веселий, святковий) – загальнодоступне дійство, що демонструє досягнення в царині музики, театру, кіно тощо. Здебільшого іменник «фестиваль» асоціюється з великим зібранням людей, які мають спільні інтереси, уподобання.

Важливою характеристикою фестивалю як соціокультурної форми є виявлення досягнень виконавців – учасників заходу, що включає спілкування одностороннє, ознайомлення із «продуктом» творчості та його оцінку,

обмін досвідом і планування творчих задумів, концепції майбутніх фестивалів.

Фестиваль – різновид свята, він повинен виправдовувати всі його функції, а саме: рекреаційну (релаксації від ноші буденних турбот і тривоги), компенсаторну (набуття свободи, духовної гармонії), гносеологічну (набуття суспільно корисного знання), комунікативну (духовного об'єднання, примирення, згуртування людей, відновлення суспільних зв'язків), ціннісно-орієнтаційну (ціннісні потреби та духовні орієнтири особистості), естетичну (художні смаки, здібності, потреби людей), колективного самовираження (творча активність, творча співпраця, спрямованість на успіх, плідотворна спільна діяльність учасників колективу). Унікальність функцій фестивалю виявляється в їх розмаїтті, гармонійній взаємодії й ефективній реалізації в межах цієї форми культури.

Фестиваль – культурна акція, яка передбачає наявність слухачької аудиторії, зорієнтованої на якусь художню концепцію. За К. Давидовським, «простір фестивалю утворюється за принципом сакрального кола: публіка, що потрапляє до нього, набуває статусу «справжніх поціновувачів мистецтва»» [4, с. 96].

Головне завдання фестивалю – внести свіжий струмінь у культурне життя держави, регіону чи міста, створити сприятливе середовище для його учасників та слухачів. Важлива роль у цій мистецькій акції відводиться творчому процесу, продуктивність якого безпосередньо пов'язана з рівнем майстерності учасників фестивалю. Фестивальне дійство, що на деякий період стає культурним «центром» міста, здатне привабити численну слухачьку аудиторію, покращити інфраструктуру культурного середовища.

Фестиваль як організаційно-художня форма реалізував себе найбільш повно у сфері музичного мистецтва. Тому музичний фестиваль стає полем для вирішення й осмислення культуротворчих і художніх проблем. В ідеї фестивалю закладено розкриття творчого потенціалу виконавця чи колективу, завдяки якому музика трансформується зі специфічного виду мистецтва в універсальну художню мову, за допомогою якої музиканти моделюють своє уявлення про образ світу та людину, використовують її як спосіб інформування.

Як свято фестиваль посідає особливе місце у структурі культури соціуму. Рівень його значущості для суспільства, безперечно, є досить високим, адже «фестивалі, як публічні дійства, підживлюють естетичні відчуття причетності до музичного мистецтва, формують фестивальне товариство з його особливими комунікативними правилами, цінностями, ідеалами» [1, с. 29]. На думку Д. Зубенко, музичні фестивалі продукують «нові ідеї, <...> нові спільні проекти, учасники фестивалів <...> отримують можливість обмінятися досвідом, підвищити власний професійний рівень і просто заявити про себе в межах зацікавленої (цільової) аудиторії» [5, с. 112].

Фестиваль як явище художнього життя вирізняється особливою атмосферою свята, пов'язаною з участю в ньому кращих художніх колективів і виконавців, ори-

гінальністю репертуарної пропозиції. Кожен фестиваль отримує власні характеристики, які визначають його статус серед низки інших подій культурного життя міста, регіону, країни проведення; контексту взаємодії з регіональною чи локальною економікою, культурною інфраструктурою; з урахуванням об'ємів і джерел фінансування, чисельності дирекції, що постійно діє, рівня адміністративних витрат тощо.

Музичний фестиваль – своєрідна форма соціокультурної діяльності, покликана сприяти засвоєнню художнього досвіду людства, різнобічній самореалізації виконавців, їхній здатності до самоаналізу, здобуття додаткових знань у сфері музичного мистецтва. Цілісність фестивального процесу визначається поетапним характером його організації, у якій послідовно реалізуються мета та завдання, прогноуються досягнення, аналізуються результати. Демократичність, святковість і творча свобода роблять музичні фестивалі більш доступними для слухачької аудиторії, ніж традиційні концерти в закладах культури.

Фестиваль може функціонувати як єдина часова чи культурна акція, яка регулярно повторюється. Практика музичних фестивалів вельми часто пов'язується з ювілеями діячів музичного мистецтва, історичними, культурними подіями, у цьому контексті їх можна позиціонувати як акції культурної пам'яті, потужні ресурси якої зберігають, транслиують і розвивають цінності української культури, актуалізують культурні коди українців.

Музичний фестиваль – цикл концертів, об'єднаних спільною назвою, однією програмою, що відбуваються в урочистій атмосфері. Кожна концертна програма фестивального дійства містить низку важливих компонентів, як-от: зміст, композиція чи раціональне укладання концертних програм; характеристика засобів духовно-емоційного та художнього впливу. У просторі сучасного музичного фестивалю розрізнені концерти як самодостатні творчі акції поєднані один з одним складною системою художніх зв'язків. Вони набувають нового смислового контексту та сприймаються як частина спільного фестивального «ландшафту».

Публічні виступи музикантів, дискусії, демонстрація талантів стали підмурком зародження фестивалю. Згодом щорічні зустрічі музикантів і слухачів набули організаційної форми, дістали назву «музичні фестивалі». Культурні акції цих мистецьких проектів мають своїм завданням створити максимально сприятливе «поле» для творчої взаємодії виконавців і слухачів.

Кожна країна виробила власні форми проведення таких заходів, проте їх об'єднує спільна мета: популяризація музичних артефактів для усвідомлення їхньої значущості в культурному піднесенні суспільства. Головна місія музичного фестивалю – ознайомити широкий загал і професіоналів із музичними зірцями різних стильових напрямів, жанрових різновидів; залучити до музичної творчості якомога більше учасників.

В історії становлення музичного фестивалю сформувався академічний фестиваль концертно-монологічного типу. Концерт як окрема творча акція, спосіб реалізації взаємин між публікою та митцем не є спон-

танним діянням у діалозі музиканта (виконавця-інтерпретатора – інструменталіста, співака, оркестрового, хорового колективу чи композитора) з іншими виконавцями та слухачами, він має тематичну спрямованість і програмність. Тому в основі концертно-монологічного фестивалю – окремі концертні програми, присвячені творчості композитора, виконавця (групи виконавців, музичного колективу), стильовому напрямку, музичному жанру тощо. Можемо констатувати, що тривалий час даний тип фестивалю домінував у художній практиці.

Сучасні музичні фестивалі можна класифікувати за підходами та відповідно визначити їх типологію: за масштабом (локальні, регіональні, усеукраїнські, міжнародні); за національною приналежністю учасників (національні, що започатковують спілкування всередині однієї спільноти, яка складається з різних етнічних культур і субкультур, об'єднаних державністю; міжнародні фестивалі – комунікація локальних культур, незалежно від рівня їхніх міжкультурних контактів); за видами соціокультурної діяльності: монографічні (присвячені творчості одного композитора, групи); тематичні (присвячені певній епосі, жанру чи стильовому напрямку); фестивалі творчості виконавського мистецтва (професійного, аматорського); за музичною спрямованістю (фестивалі класичної музики, змішаного типу, джазу); за хронологічним принципом (щорічні, які проводяться з інтервалом у два, три роки); за типом інституціональної підтримки (фестивалі, ініційовані приватними особами, профільним міністерством, виконавчими органами, суспільними фондами, проведені спонсорським коштом); за складом учасників (фестивалі професійних майстрів і колективів, молодіжні, дитячі); фестивалі на конкурсній основі та без неї тощо.

Серед великої кількості фестивалів, очевидно, найбільш поширеними на сучасному етапі є музичні. Фінансові ресурси цих культурних акцій вигідно відрізняються від ресурсів, які є в розпорядженні закладів культури в умовах постійної діяльності. У плануванні проведення музичного фестивалю необхідно приділити особливу увагу маркетингу цього культурного «продукту», оцінити його з комерційного погляду.

Музичний фестиваль як художнє явище володіє характерними особливостями, пов'язаними з послугами менеджменту та маркетингу. Це масштабна художня подія, що функціонує за законами художнього комунікаційного видовища та має низку характерних стійких ознак: синтетичність (взаємодія різних видів музичного

мистецтва – вокально-хорового, симфонічного, інструментального – у єдиному художньому просторі), нелокальність (взаємопроникнення різних музичних культур, зокрема, регіональних), соціальна зорієнтованість (осмислення актуальних проблем сучасного суспільства за допомогою музичної мови), присутність слухачів як важливої художньої компоненти, здійснення кураторського нагляду як невід'ємної частини процесу реалізації фестивалівних програм.

Хоча сучасний фестивалівний простір здебільшого ґрунтується на класичних традиціях і нагромадженому творчому досвіді, усе ж у новому форматі проведення музичних фестів вирізняється спорадичним уведенням актуальних ідей, як-от об'єднання видів мистецтв, що взаємодіють, візуалізація музики, прагнення до презентації нових, інколи експериментальних форм.

Висновки. Музичний фестиваль органічно ввійшов у життя українського співтовариства, став невід'ємною частиною сучасної музичної культури. Здійснюючи репрезентативну, дослідницьку, комунікативну, діалогічну, видовищну функції, цей мистецький захід представляє сучасне мистецтво, визначає вектор його розвитку, знайомить слухачів з актуальними тенденціями музичного життя.

Сучасний музичний фестиваль – частина культури постмодерну, динамічна та діалогічна творча акція. В умовах глобалізації музичний фестиваль є площадкою для діалогічної взаємодії комунікантів (композиторів, виконавців, слухачів) через музичну творчість. Звідси можемо виокремити його культуротворчу сутність: музичний фестиваль – специфічний вид культурного діалогу, що реалізується у формах творчої комунікації на основі плюралізму поглядів його учасників.

Музичний фестиваль – важливе культурне явище, що володіє високим культуротворчим потенціалом. Як взірць різнорівневого спілкування він задовольняє потреби виконавців і слухачів у поєднанні різних видів діяльності, естетичній творчості, самовираженні, оцінці своєї творчої практики, психологічному перезавантаженні тощо.

Музичний фестиваль як унікальна форма артистичного обміну та досягнень у різних видах виконавської творчості, як органічна частка сучасної культури, як мистецький форум є місцем, де його учасники прагнуть продемонструвати високий рівень виконання, власні досягнення, поділитися ними з учасниками та слухачами.

Література:

1. Бермес І. Локальні форми фестивалівного простору Дрогобича. *Художня культура. Актуальні проблеми*. 2003. № 19 (1). С. 25–30.
2. Бермес І. Організаційні засади музичного фестивалівного руху в Україні. *Культурологічна думка*. 2015. № 8. С. 150–155.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
4. Давидовський К. Міжнародний фестивалівний рух у формуванні культурно-мистецького середовища України (на прикладі міжнародних музичних фестивалів «Київські літні музичні вечори» та «Віртуози планети»). *Культурологічна думка*. 2011. Том 3. № 1. С. 94–100.
5. Зубенко Д. Розвиток фестивалівного руху в сучасній Україні. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*. 2011. № 4 (12). С. 110–114.

References:

1. Bermes, I. (2023). Lokalni formy festyvalnoho prostoru Drohobycha. [Local forms of festival space of Drohobych]. *Khudozhnia kultura. Aktualni problemy*, 19 (1), 25–30 [in Ukrainian].
2. Bermes, I. (2015). Orhanizatsiini zasady muzychnoho festyvalnoho rukhu v Ukraini. [Organizational principles of the music festival movement in Ukraine]. *Kulturolohichna dumka*, 8, 150–155 [in Ukrainian].
3. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (2003) [Large explanatory dictionary of Ukrainian] / uklad. i hol. red. V. Busel. 1440 s. [in Ukrainian].
4. Davydovskyi, K. (2011). Mizhnarodnyi festyvalnyi rukh u formuvanni kulturno-mystetskoho seredovyscha Ukrainy (na prykladi mizhnarodnykh muzychnykh festyvaliv “Kyivski litni muzychni vechory” ta “Virtuozy planet”) [International festival movement in shaping the cultural and artistic environment of Ukraine (on the example of international music festivals “Kyiv Summer Music Evenings” and “Virtuosos of the Planet”)]. *Kulturolohichna dumka*, 3, 1, 94–100 [in Ukrainian].
5. Zubenko, D. (2011). Rozvytok festyvalnoho rukhu v suchasni Ukraini. [Development of festival motion is in modern Ukraine]. *Visnyk NTUU “KPI”*, 4 (12), 110–114 [in Ukrainian].